

ENW'R PWYLLGOR CRAFFU	PWYLLGOR CRAFFU CYMUNEDAU
DYDDIAD Y CYFARFOD	17 Tachwedd 2015
TEITL	Cynllunio a'r iaith Gymraeg
AWDUR	Dafydd Wyn Williams, Pennaeth Adran Rheoleiddio (Dros Dro)
AELOD CABINET	Y Cynghorydd Dafydd Meurig
PWRPAS	Craffu trefniadau'r Cyngor ar gyfer y broses gynllunio a'r iaith Gymraeg.

1. Cefndir a Phwrpas

- 1.1 Mae'r adroddiad yma yn ddilyniant o drafodaeth a gafwyd ym Mhwyllgor Craffu ar 17 Medi 2015 ynglŷn â chynllunio a'r iaith Gymraeg, wnaeth ddelio'n uniongyrchol a chraffu trefniadau'r Pwyllgor Cynllunio ar gyfer ymdrin â'r ddogfennaeth ar gyfer asesiadau ardrawiad ieithyddol, oedd yn cael ei gyflwyno gyda cheisiadau cynllunio. Mae'r mater yma wedi ei ddatrys bellach ac mae trefniadau yn ei lle ac yn weithredol ar gyfer hwyluso mynediad i Aelodau'r Pwyllgor Cynllunio (ac eraill), at yr holl wybodaeth gefndir sydd yn berthnasol i'r ceisiadau sydd ar raglen y Pwyllgor Cynllunio.
- 1.2 Cytunwyd yn y Pwyllgor Craffu ar y 17 Medi 2015 i adrodd eto ar y materion ehangach mewn perthynas â'r system gynllunio a'r iaith Gymraeg a phwrpas yr adroddiad yma felly yw ymdrin â'r materion isod;
- i. Gosod y cyd-destun statudol o ran Deddf Cynllunio (Cymru) 2015
  - ii. Egluro'r Polisi Cynllunio Cenedlaethol (TAN 20)
  - iii. Egluro'r Polisi Cynllunio Lleol Cyfredol (Y Cynllun Datblygu Unedol a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynllunio a'r iaith Gymraeg)
  - iv. Egluro sut mae'r Gwasanaeth yn gweithredu o fewn y cyd-destun polisi cyfredol
  - v. Rhoi gwybodaeth ynglŷn â'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (Drafft)
  - vi. Egluro sut, yng nghyd-destun gofynion TAN 20, y bydd gofyn i ni ddelio gyda'r iaith Gymraeg wrth benderfynu ceisiadau cynllunio ar ôl i'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd gael ei fabwysiadu a sut mae'r Gwasanaeth yn ceisio ymateb i hyn

2. Y cyd-destun statudol a'r cyd-destun polisi cynllunio

- 2.1 Mae'r broses gynllunio yn gweithredu o fewn fframwaith statudol sydd yn cynnwys tair haen sef deddfwriaeth sylfaenol, is-ddeddfwriaeth ac yna'r polisïau a'r canllawiau cynllunio perthnasol. Mae'r ddeddfwriaeth sylfaenol yn cynnwys ers yn ddiweddar Deddf Cynllunio (Cymru) 2015, gyda'r ddeddfwriaeth sylfaenol arall yn cynnwys Deddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990, Deddf Cynllunio a Phryniant Gorfodol 2004 a Deddf Cynllunio 2008.
- 2.2 Mae Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 yn cyfeirio'n benodol at yr iaith Gymraeg gan nodi'r angen i roi unrhyw ystyriaeth berthnasol i'r defnydd o'r iaith Gymraeg, lle mae'n faterol i'r cais. Mae hyn yn codi proffil yr iaith Gymraeg o safbwynt y fframwaith

statudol, ond rhaid cofio bod yr iaith yn ystyriaeth gynllunio beth bynnag, cyn y Ddeddf Cynllunio (Cymru) 2015. Atgoffir Aelodau'r Pwyllgor Craffu fod Cyngor Gwynedd ac Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri, wedi cynnal sesiwn codi ymwybyddiaeth ar y cyd ar y 5 Tachwedd 2015 mewn perthynas â Deddf Cynllunio (Cymru) 2015.

2.3 O safbwynt gwneud penderfyniadau ar geisiadau cynllunio, mae adran 38(6) o'r Ddeddf Cynllunio a Phryniant Gorfodol yn datgan fod yn rhaid gwneud penderfyniadau yn unol â'r cynllun datblygu oni bai bod ystyriaethau cynllunio perthnasol yn dweud fel arall. Hwn yw'r prawf statudol. Cynllun Datblygu Unedol Gwynedd (2009) (CDU) yw'r cynllun datblygu perthnasol. Mae ystyriaethau cynllunio perthnasol yn cynnwys Polisi Cynllunio Cymru a Nodiadau Cyngor Technegol. Mae'n rhaid i'r sawl sy'n gwneud y penderfyniad ddod i gasgliad clir a rhesymedig ynglŷn â faint o bwysau i'w roi ar ystyriaeth cynllunio berthnasol.

2.4 Mae Polisi Cynllunio Cymru yn cynnwys polisiâu defnydd tir Llywodraeth Cymru. Mae'r ddogfen, ynghyd â'r canllawiau cefnogol yn Nodyn Cyngor Technegol (TAN) 20 ar yr Iaith Gymraeg (2014), yn datgan fod Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i sicrhau bod yr iaith Gymraeg yn cael ei chefnogi a'i hannog i ffynnu fel iaith llawer o gymunedau ledled Cymru. Nodir hefyd y bydd lles yr iaith i'r dyfodol yn dibynnu ar ystod eang o ffactorau, yn enwedig addysg, newid demograffig, gweithgareddau cymunedol a sylfaen economaidd gadarn i gynnal cymunedau cynaliadwy ffyniannus (paragraff 4.13.1 Polisi Cynllunio Cymru). Dylai'r system cynllunio defnydd tir hefyd ystyried anghenion a diddordebau'r iaith Gymraeg ac wrth wneud hynny, cyfrannu at ei lles. Serch hynny, nodir hefyd na ddylai polisiâu cynllunio geisio cyflwyno unrhyw elfen o wahaniaethu rhwng unigolion ar sail eu gallu ieithyddol. Ni ddylai'r polisi Cynllunio geisio rheoli meddiannaeth tai am resymau ieithyddol.

2.5 Mae TAN 20 yn cynnwys canllawiau i awdurdod cynllunio lleol ar sut y gellir ymgorffori ystyriaethau o ran y Gymraeg fel rhan o'r broses o baratoi Cynllun Datblygu Lleol (CDLI) ac y gellid gwneud hynny fel rhan o arfarniad o gynaliadwyedd y CDLI. Mae TAN 20 hefyd yn nodi na ddylai ceisiadau cynllunio fod yn destun asesiad o'r iaith Gymraeg, a hynny oherwydd y dylai awdurdodau cynllunio nodi eu safbwynt ar gynllunio a'r iaith Gymraeg drwy strategaeth a pholisïau'r CDLI a thrwy ddefnyddio Canllawiau Cynllunio Atodol.

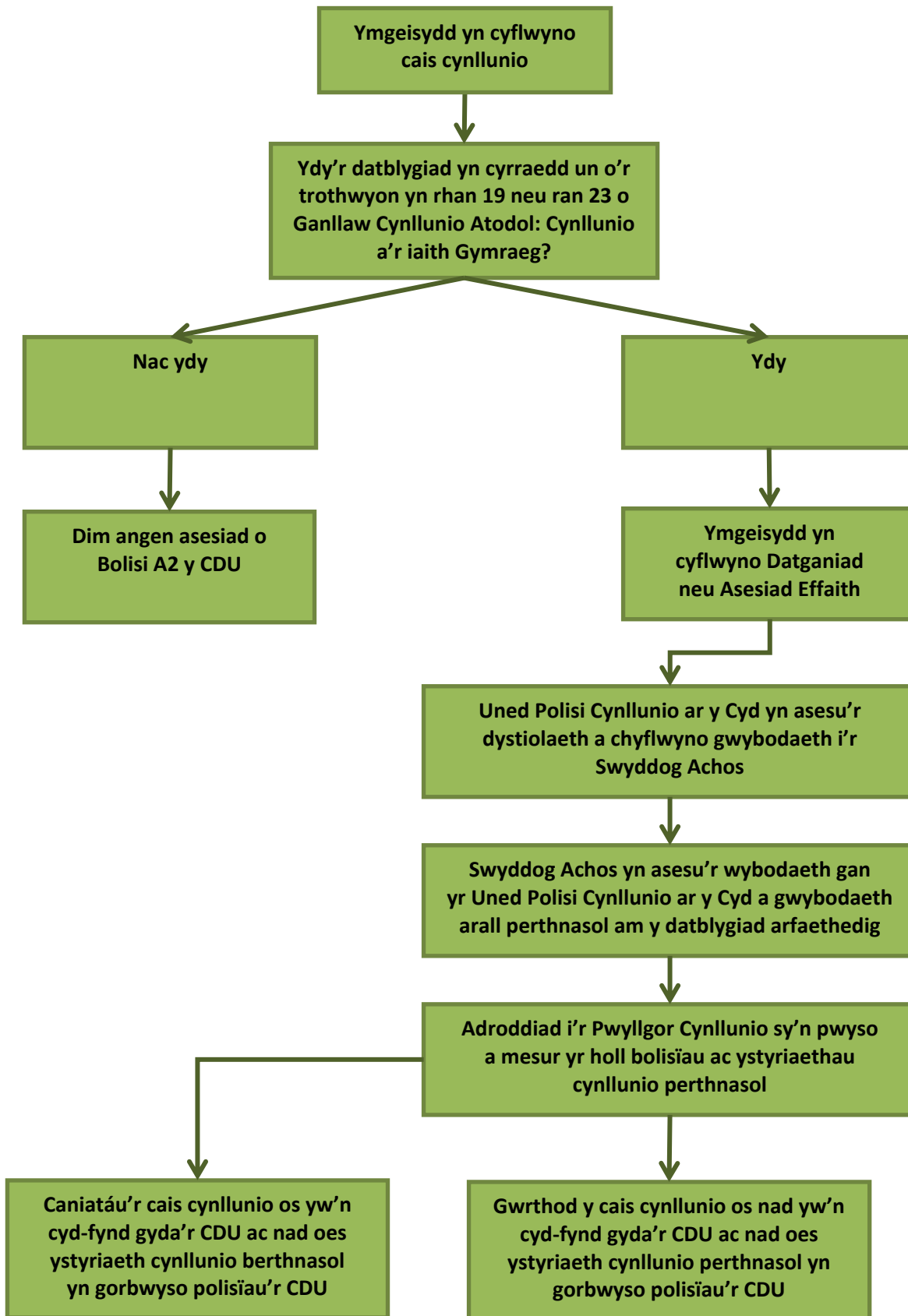
2.6 Rhaid nodi fod TAN 20 yn cyfeirio'n benodol at Gynlluniau Datblygu Lleol wrth nodi na ddylai ceisiadau cynllunio fod yn destun asesiad o'r iaith Gymraeg. Nid yw'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (Gwynedd ac Ynys Môn) sydd yn cael ei baratoi, wedi ei fabwysiadu ar hyn o bryd a'r CDU Gwynedd yw'r cynllun sydd wedi ei fabwysiadu ar gyfer ardal awdurdod cynllunio Gwynedd. Mae'r Cyngor wedi mabwysiadu cyfres o Ganllawiau Cynllunio Atodol sy'n egluro polisiâu perthnasol yn y CDU. Nid yw'r Canllawiau yn ddogfennau sy'n creu polisi. Mae Canllaw Cynllunio Atodol: Cynllunio a'r iaith Gymraeg yn rhoi arweiniad am sut i gymhwyso Polisi A2 y CDU. Y sefyllfa ar hyn o bryd yng Ngwynedd gan mai'r CDU Gwynedd yw'r cynllun sydd wedi ei fabwysiadu, yw ein bod yn parhau i ystyried yr iaith wrth ddelio gyda cheisiadau cynllunio perthnasol fel y nodir yn y Canllaw Cynllunio Atodol : Cynllunio a'r iaith Gymraeg, er yr hyn a nodir yn TAN 20.

2.7 Rhaid cofio fod delio gyda cheisiadau cynllunio'n cynnwys yr angen i roi ystyriaeth i nifer helaeth o ystyriaethau cynllunio gwahanol, ac y bydd y pwysau a roddir i'r ystyriaethau hynny'n amrywio o gais i gais. Os yw'r asesiad o'r cynllun datblygu a'r

asesiad o'r ystyriaethau cynllunio perthnasol yn dod i'r un casgliad gellir un ai caniatáu neu wrthod y cais yn unol â hynny. Mewn rhai achosion fe all yr asesiadau ddod i gasgliad gwahanol. O gofio'r prawf statudol, pan fydd gwrthdaro rhwng yr asesiad o'r cynllun datblygu a'r asesiad o'r ystyriaethau cynllunio perthnasol fe fydd angen dod i gasgliad clir a rhesymedig os yw'r pwysau'n ddigonol i orbwyso'r cynllun datblygu ai pheidio.

Ceisiadau cynllunio a'r iaith Cymraeg a'r trefniadau cyfredol

- 2.8 Yn unol â'r gofyn statudol mae'r Cyngor yn penderfynu ceisiadau cynllunio yn unol â'r CDU Gwynedd heblaw bod yna ystyriaethau cynllunio sydd yn nodi fel arall. Mae'r siart nesaf yn dangos y broses y gweithredir gan y Gwasanaeth Cynllunio ac Amgylchedd wrth ddelio gyda cheisiadau cynllunio ac ystyriaeth o'r iaith Gymraeg:

3. Paratoi'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (CDLI ar y Cyd)

Y cyd-destun

- 3.1 Mae Cyngor Gwynedd ac Ynys Môn yn cydweithio i baratoi un Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd ar gyfer ardal awdurdod cynllunio Gwynedd ac Ynys Môn. Mae'n rhaid mynd trwy sawl cam statudol cyn y gellir mabwysiadu'r CDLI ar y Cyd ac mae'r rhaglen sydd wedi ei gynnwys yn Atodiad A yn cynnwys y prif gamau perthnasol. Mae'n rhaid i'r CDLI ar y Cyd fod yn seiliedig ar dystiolaeth gadarn a phan fydd y CDLI ar y Cyd yn cael ei fabwysiadu, bydd yn disodli'r CDU Gwynedd.

Sut roddir ystyriaeth i'r iaith Gymraeg wrth baratoi'r CDLI ar y Cyd?

Yr Arfarniad Cynaliadwyedd ac Asesiad Effaith Ieithyddol (AEI)

- 3.2 Mae'n rhaid i'r CDLI ar y Cyd ofalu fod y datblygiadau'n gynaliadwy yn economaidd, yn gymdeithasol ac yn amgylcheddol. Er mwyn gwneud hynny mae Deddf Cynllunio a Phryniant Gorfodol 2004 yn dweud bod rhaid i'r CDLI ar y Cyd fod yn destun Arfarniad Cynaliadwyedd (AC) ac i adrodd am ganfyddiadau'r gwaith yma trwy gydol y broses o baratoi'r Cynllun.
- 3.3 Bydd y CDLI ar y Cyd yn ymwneud a materion ieithyddol a diwylliannol, materion cydraddoldeb a materion iechyd. Bydd y broses AC yn asesu effaith y CDLI ar y Cyd ar y materion yma.
- 3.4 Bydd yr Arfarniad Cynaliadwyedd yn cael ei fwydo gan wybodaeth ddaw i law yn sgil gwneud Asesiad Effaith Ieithyddol ar adegau allweddol yn y broses o baratoi'r CDLI ar y Cyd.
- 3.5 Mae'r Asesiad Effaith Ieithyddol o'r Cynllun yn broses ailadroddus ac y bydd angen adolygu'r asesiad pan fo agweddau o'r Cynllun yn newid wrth symud drwy'r broses o greu'r Cynllun. Mae Adroddiad Asesiad Effaith ar yr Iaith Gymraeg (Mai 2013) yn disgrifio'r fethodoleg a ddefnyddir ac yn cofnodi tystiolaeth a chasgliadau'r asesiad yn y broses o greu'r Cynllun. Gan fod y broses yn un ailadroddus a chan fydd y sail dystiolaeth yn datblygu fe fydd y ddogfen yn cael ei newid yn ystod y broses.
- 3.6 Mae'r ffynonellau gwybodaeth ar gyfer y gwaith yma yn cynnwys:
- Gwybodaeth o'r Cyfrifiad.
  - Prosiect Tai ac Iaith : Mae holiaduron yn cael eu gyrru allan i: (a) tai a brynwyd yn ystod 2008 - 2012 yn ward Llanrug, Clynnog, Hirael, Diffwys a Maenofferen, De Dolgellau ac Abersoch, (b) tai sydd wedi cael eu hadeiladu yng Ngwynedd yn ystod 2007 - 2012. Pwrpas yr holiaduron ydy cael darlun o'r aelwydydd ac wedyn gweld os oes cydberthynas rhwng hynny a sefyllfa'r iaith Gymraeg. Mae'r Prosiect yma'n rhan o brosiect ehangach o dan Gynllun Strategol y Cyngor;
  - Prosiect Tai Marchnad Lleol : Mae'r prosiect yma'n edrych am, ac yn dadansoddi, tystiolaeth i weld os ellir cyfiawnhau polisi a fyddai'n hyrwyddo tai a fyddai'n diwallu anghenion penodol lleol am dai ar y farchnad agored. Gallai'r math yma o dai, yng nghyd ag isadeiledd arall, alluogi trigolion i aros mewn cymunedau gwledig penodol.
  - Defnydd o'r iaith mewn ysgolion cynradd : Sef tystiolaeth am safon disgyblion; iaith a ddefnyddir amser chwarae ac ati; iaith cyfarfodydd Llywodraethwyr

- Gweithredu'n lleol : Sef teclyn a gafodd ei ddatblygu gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg i gynnal ymchwil i gael darlun o natur ardal: gwybodaeth am nodweddion ac agweddau cymdeithasol; mesur hyfywedd y Gymraeg yn lleol o ran ei statws gweledol, y defnydd llafar a wneir o'r Gymraeg a'r gwerth a roddir ar y Gymraeg gan drigolion. Mapio gwybodaeth ar lefel sirol a derbyn gwybodaeth gan gymunedau sydd wedi defnyddio'r teclyn yn lleol.

3.7 Bu'r CDLI ar y Cyd allan i ymgynghoriad cyhoeddus yn ystod Chwefror / Mawrth 2015 ac mae'r Panel CDLI Lleol ar y Cyd (sydd yn cynnwys Aelodau Gwynedd ac Ynys Môn) yn y broses o ystyried yr ymatebion i'r ymgynghoriad cyhoeddus. Rhaid nodi hefyd fod gofyn statudol i'r Cyngor fonitro'r CDLI (ar ôl ei fabwysiadu) a pharatoi adroddiad monitro blynyddol. Pwrpas hyn yw asesu os yw polisiau'r cynllun yn gweithio ac yn cyflawni'r amcanion.

Canllawiau Cynllunio Atodol Newydd

- 3.7 Fel rhan o'r broses o baratoi'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd mae bwriad paratoi cyfres o Ganllawiau Cynllunio Atodol newydd. Mae bwriad rhoi blaenoriaeth i baratoi Canllaw Cynllunio Atodol sydd yn ymwneud a chymunedau cynaliadwy fydd yn cynnwys mwy o fanylder ar faterion cynllunio a'r iaith Gymraeg. Mae pryder ynglyn a gofynion TAN 20 sydd yn nodi na ddylai ceisiadau cynllunio fod yn destun asesiad effaith ar yr iaith Gymraeg oherwydd y disgwylir fod hyn wedi ei wneud wrth baratoi'r CDLI. Mae'n amhosib darogan adeg paratoi'r cynllun pob datblygiad gall ddigwydd dros 15 mlynedd, a chredir y bydd yn anochel y bydd datblygiadau lle bydd angen ystyried yr iaith fel rhan o'r broses o ddelio gyda'r cais. Y bwriad felly yw ceisio hwyluso hynny drwy'r Canllaw Cynllunio Atodol newydd.

Casgliadau

- 3.8 Mae trefniadau'r Cyngor o safbwynt gweithredu'r broses gynllunio yng nghyd-destun yr iaith Gymraeg yn unol â'r gofynion statudol a'r polisi a'r canllawiau cynllunio perthnasol.

Atodiad A

Camau ac amserlen paratoi'r CDLI ar y Cyd Gwynedd a Mon

1.	Rhoi'r CDLI ar y Cyd a'r dogfennau'n gysylltiedig gydag ef ar adnau – cyfnod ymgynghori o 6 wythnos (<i>Rheoliad 17</i>)	Chwefror – Mawrth 2015
2.	Ystyried sylwadau a gwneud penderfyniad am am y CDLI ar y Cyd Adnau (<i>Rheoliadau 18 ac 19</i>)	Ebrill 2015 – Ionawr 2016
3.	Cyflwyno'r CDLI ar y Cyd i Lywodraeth Cymru ar gyfer Archwilio (<i>Rheoliad 22</i>)	Chwefror 2016
4.	Archwilio Cyhoeddus Annibynnol (<i>Rheoliad 23</i>)	Chwefror 2016 – Ionawr 2017
5.	Cyhoeddi Adroddiad yr Arolygydd (<i>Rheoliad 24</i>)	Ionawr 2017
6.	Mabwysiadu'r CDLI ar y Cyd (<i>Rheoliad 25</i>)	Chwefror/ Mawrth 2017
7.	Monitro ac Adolygu	Adroddiad blynyddol

(mae'r amserlen ar gyfer camau 4 – 6 yn ddangosol oherwydd ei fod yn dibynnu ar faint o amser bydd yr Arolygydd ei angen i archwilio'r Cynllun, a fydd yn cynnwys Gwrandawiadau Cyhoeddus)